

**Sodobna
slovenska
proza**

Tanja Špes

Besede

Se kdaj zgroziš nad prepadom druge osebe? Te je strah, da se vse skupaj zamaje in se sesede? Včasih puhlo masko sestavljajo zgolj besede in besede so sapa.

Dež je enakomerno padal po bakreno rjavi opečnati strehi znamke Bombach. Dežju ni bilo mar za znamko strešne kritine. Tako kot ni bilo mar meni, vse dokler je učinkovito opravljala svojo funkcijo. Nebo zunaj je bilo črno. Nikjer tiste goreče oranžne črte, ki preseka obzorje na dvoje in obljublja začetek dneva. V navadni beli skodelici z odkrušenim ročajem sem namakala filter kamiličnega čaja znamke Droga in s komolci naslonjena na črn marmornat pult odsotno vdihovala paro. Ob tej uri še nihče ni bil buden in uživala sem v razkošju tišine. Zaprla sem oči in pustila, da dežne kaplje napolnijo moja ušesa. Ko sem zaslišala oddaljeno zvonjenje v stari kamniti cerkvi nekje niže ob cesti, sem se odpravila na avtobusno postajališče, ki to pravzaprav ni. Nikjer ni majhne utice z voznim redom ali klopce, zgolj rumena markacija na razpokani asfaltni cesti. Ko sem zagledala, da se približuje, sem z roko zamahnila gor in dol in vstopila v avtobus. Nasmehnila sem se šoferju in poiskala prazen sedež ob oknu. Rada opazujem kapljice, ki se združujejo druga z drugo in se v poševnih črtah prelivajo čez zamegljeno ozadje. Skrbi so trkale na robove moje zavesti in popolnoma vdrle vanjo, ko so se vrata avtobusa odprla. S črnimi gumijastimi škornji znamke, nevredne omembe, sem odločno korakala čez luže, potegnjena globoko v svoj živo rumeni nepremočljivi dežni plašč. Če

bi po pločniku rasle rastline, bi lahko svojo hojo opisala kot lomastenje, tako pa goli beton ni ponujal dovolj konteksta za bolj doživet opis. Siva sivina. Igrala sem se z mislimi in ključi v žepu, dokler nisem zagledala stavbe, polne črnih zloščenih omaric. Moj prvi današnji cilj.

Vsakič, ko vstopim v vseobsegajočo črnino, se moji koraki udušijo in zloščene površine odsevajo mojo podobo. Rada strmim v odseve. Pojav mi pokažejo še z druge perspektive. Moj priimek se začne na črko K, zato sem na vrsti nekje na sredini meseca. Na vrsti, da poravnam svoje dolgove in potem ocenim, koliko mi še ostane za pomembnejše reči. Odpravila sem se do svoje omarice in si nataknila rokavice. Ne maram prstnih odtisov vsepovsod po površini, še manj jih maram čistiti. Zdi se, kot da jih ne morem zares odstraniti, samo razmažem jih, kar je videti še grše. Kdor koli je izbiral omarice, je namesto namembnosti na prvo mesto postavljaj zapakiran videz. Upravljanje omarice je videti komplicirano, a je v resnici precej preprosto. Potrdiš svojo identiteto, o resničnosti česar pričajo podatki na čipu, vgrajenem na dnu levega zapestja, vse ostalo se izvede samo. Položnice se natisnejo in drobiž se prikotrlja skozi rezo ob strani. Pred omarico sem nastavila majhen rdeč zaboj in bakrene kovance z enim zamahom lakti pometla vanj. Zaprla sem zaboj, ga pospravila v nahrbtnik in zaprla omarico. Obrnila sem se, da bi odšla, ampak nekaj me je zadržalo na mestu. Odpravila sem se do bleščeče se kovinske ograje in se naslonila nanjo. Opazovala sem ljudi, ki so prihajali in odhajali. Niso bili videti, kot da so v stiku s samim seboj. Koliko stika s seboj sploh lahko ohranjaš, kadar se pomikaš od ene točke do druge na seznamu in kljukaš opravila, ki ti jih že od nekdaj narekujejo drugi? Od malega so nas sistematično vzgajali v robote. Smiselna opravila so nam bila dana od zunaj oziroma so nam dajali opravila in nas prepričevali, da so smiselna. Odkar se spomnim, sem hodila v šolo, tekla, opravljala na stotine testov, ki jih nisem razumela, ampak sem jih do neke točke očitno uspešno prestala ... tako da sem lahko nadaljevala šolanje in nato hodila v službo, našla partnerja, kupila hišo, si ustvarila družino. Kljukala s seznama normativne spremembe in nikoli pomislila, da bi lahko počela kar koli drugega. Z vsem nenehnim načrtovanjem in organiziranjem sem verjetno zamudila marsikatero magičnost življenja. Ampak takrat res nisem znala živeti drugače, mislila sem, da imam vse, ker sem imela na seznamu vse obkljukano. Potem pa se zgodi nekaj nepričakovanega in naenkrat nimaš ničesar več, razen svojega telesa ... Pa še v njem se počutiš tuje. Kot da glava, ki počiva na trdem vzglavniku, ni tvoja. Stopala, na katerih stojiš, niso udobna in roke se ti zdijo preveč nerodne, da bi lahko bile zares tvoje. Imaš samo neskončno časa, golo življenje. Ni

to največ, kar lahko kadar koli sploh imaš? Takrat nisem vedela, takrat sem se mučila z vsemi groznimi vprašanji, kot so: Kdo sem brez ljudi, ki me obdajajo? Kdo sem brez obveznosti, ki si jih ali mi jih nalagajo? Kaj imam v resnici rada, kaj rada počnem? V kaj oblikovati čas, ki mi je dan? Spomnim se, kako zelo sem si želela pobegniti. V neki drugi kraj, kjer me nihče ne bi poznal. Smešno. Kot da se lahko z odhodom vse postavi na svoje mesto, se vse razreši in kot da si lahko v nedogled neznanec. Sprijaznila sem se, da moram živeti življenje, ki ga imam tukaj, čeprav bi bila raje drugje. Dobivala sem se z ljudmi, ki so bili blizu, čeprav bi čas raje preživljala z nekom, ki je bil predaleč. Živiš življenje, ki ga lahko živiš, ker če bi se ravnal po željah in hotenjih, ki jih zaradi najrazličnejših razlogov ne moreš izpolniti, življenja sploh ne bi živel. Očitno je, da se mora včasih vse staro popolnoma podreti, da lahko začneš graditi na novo.

Nisem se želela preveč vpletati v njihove namišljene zgodbe in svojo oddaljeno preteklost, zato sem se počasi podala ven. Dan se je obarval v rahlo svetlobo in dež je le še šibko močil svet pod sabo. Poiskala sem še eno avtobusno postajališče, podobno vsem drugim, čakala na avtobus prave številke ter mu takoj, ko sem ga zagledala, pomahala, da je ustavil. Šoferju sem prikimala v pozdrav in med praznimi sedeži poiskala tistega ob oknu. Tokrat mi ni bilo mar za dežne kaplje, ki so osamelo počivale vsaka zase in se počasi sušile, izginjale. Osredotočila sem se na okolico zunaj, ki je z vsako prevoženo miljo bolj in bolj bežala iz betonskega oklepa, kmalu se je pot začela viti vzporedno z obalo. Peščena obrežja, pobožana od visoke, šopaste, svetlo zelene trave, so se ponosno razgaljala neskončnemu morju. Uživala sem v razgledu, in če sem zaprla oči, sem lahko čutila veter v svojih laseh, na svoji blede koži. Takšne sanjarije so me osrečevale in mi risale na obraz tako širok nasmeh, da sem lahko začutila trepalnice na svojih licih. Neviden odtis maskare. Cesta se je ločila od obale in zapeljala v majhno obmorsko vasico. Moj drugi današnji cilj. Zavila sem v med dve stanovanjski poslopji stisnjeno kavarno in iz nahrbtnika izbrskala svoj lonček za večkratno uporabo, narejen iz materialov, ki ne vsebujejo petrokemikalij in BPA, ter ga ponudila prijaznemu natakarju. S prstom sem podrsala po meniju, z vodoodpornimi barvicami napisanem na steklenem pultu. Pokimal je in se lotil opravila. Medtem sem svoje zapestje prislonila na terminal pri blagajni in čakala na znani zvok izvršene transakcije. Preden je moj lonček prekril s pokrovčkom, menda izdelanim iz kavčuka, je natakar pokazal na sladkor, cimet in kakav. Pokazala sem na kakav in nežno ga je usul na brežhibno gladino pene. Nasmehnila sem se mu in ga v znak hvaležnosti za kratek hip prijela za dlan. Nasmehnil se je

nazaj in vem, da me je opazoval, ko sem odhajala ven. V cestnoprometnem ogledalu se je videlo, da me je vedno.

Med hojo proti obali sem srkala kavo in dovolila vetru, da me je mrazil pod plaščem na vseh mestih, kjer moja koža ni bila prekrita z ničimer, ampak ni me motilo. Nasprotno, poživilo me je in zamotilo mojo radovednost pred dejstvom, koliko mi je v rdeči skrinjici ostalo tokrat. Ko sem prišla do obale, sem se razgledala naokoli. Edina živa bitja tod okrog so bila beli galebi, katerih občasni kriki so prekrivali enakomerno tišino. Valovi so se nalahno lomili ob kopno, kakor se je moje srce ob skladbah, ki so imele pridih nostalgije. Iz nahrbtnika sem vzela majhno penasto podlogo in jo prekrila z debelo plastjo rumeno-črne kariraste odeje. Sedla sem nanjo in lonček zagostila med zaplate mivke nekje na doseg roke. V naročje sem vzela rdečo skrinjico in iz nje najprej izbrskala potrdila plačil. Med sprehajanjem med njimi sem si delala mentalne zaznamke in, kot vedno, se je vse skladalo. Papirje sem dala nazaj in ven usula kup kovancev. Marsikomu, ki ne pozna našega sistema, bi se kovanci zdeli drobiž. Meni in še marsikomu drugemu tukaj pa so predstavljali pravo malo bogastvo. Razkošje pravzaprav. Edino, kar smo lahko kupovali s kovanci, so bile besede. Ja, besede. Šlo je za poseben ukrep, ki ga je vodstvo zadnjih nekaj mesecev izvajalo iz popolnoma logičnih razlogov. Ljudje se niso poslušali, vsakič znova so preglasili drug drugega, govorili so vse, kar jim je padlo na pamet, ne da bi prej premislili, kaj bodo rekli. Besede so bile nekaj, kar so znali oblikovati od nekdaj, niso se več spomnili, da so se naučili govoriti, zdele so se jim nekaj samoumevnega, nekaj, česar ni treba kontrolirati. Vse več je bilo razkorakov med izgovorjenim in storjenim. Zgodilo se je nepričakovano, čeprav, če bi se ozrli v preteklost, bi lahko z gotovostjo trdili, da bi lahko napovedali, da se bo to zgodilo. Preveč preprirov, preveč nesoglasij, preveč nasilja, premalo vljudnosti, premalo uvidevnosti. Spoštovanje je skoraj izumrlo. Skratka, kaos v najpopolnejši obliki. Tako nam vodstvo ni omejilo uporabe besed – nasprotno, besede so naredili plačljive. Privoščil si si, kolikor si si pač lahko. Z ukrepom sem se načeloma strinjala, ni pa mi bilo všeč, da je temeljil na socialnih razlikah. Revni imajo povedati ravno toliko kot bogati. Ali še več. Ali pa je bil to eden izmed namenov – utišati revne. Edina izjema so bili poklicni pesniki in pisatelji. Ti so zaradi narave svojega poklica imeli privilegiran status in so besede lahko uporabljali neomejeno, zastonj. Ali pa je vodstvo želelo več pesnikov in pisateljev v teh naših krajih, kajti neomejena brezplačna raba besed je marsikoga premamila v nov poklic. Kakor koli, s plačljivostjo besed je vodstvo želelo spodbuditi skrbno izbiro besed, s tem omiliti

nesmiselno, škodljivo in nefunkcionalno vedenje ter posledično zmanjšati onesnaževanje zraka. Govorili so tudi o iniciativi za izboljšanje duševnega zdravja, saj se izbira besed začne pri mislih. Meni osebno ukrep ni drastično spremenil življenja. Morda bi lahko celo rekla, da sem občutila nekaj izboljšav. Zelo rada sem se obešala na besede in mnogokrat me je ta moja hiba vodila do neutolažljivih razočaranj. Neiskrenost, prelomljene in lažne obljube so me vedno razžalostile. Zaradi plačljivosti je bilo tega vedno manj. Bila sem redkobesedna oseba in odleglo mi je, da ljudje običajno niso imeli denarja za kramljanje in površinsko metanje besed v zrak samo zato, da so se izognili tišini. Verjamem, da je bilo nekaterim ljudem precej težko, saj nekateri res težko prenašajo tišino. Jaz sem v njej uživala, tako kot zdaj, tukaj, na obali, vdihovala samoto in svež zrak, ki sta me poživljala bolj, kot me je tisti čaj zjutraj. Tudi na kavah sem uživala bolj, ker so potekale neprekinjeno. Tudi opravljanje je postalo pravo malo razkošje, ki so si ga privoščili zgolj najzlobnejši jeziki.

Preštela sem kovance. Dvakrat, za vsak slučaj, če sem se prvič uštela – ker se ne bi rada uštela v prodajalni in potem razmišljala, katero besedo naj vrnem. Morda se vračanje besed sliši mamljivo, ker, saj vemo – v vsakodnevni interakciji besed nikoli ne moreš vzeti nazaj, ampak brez konkretnega prejemnika in konteksta ni niti malo preprosto. Priznam, sprva se je bilo res težko navaditi in težko je bilo izbirati. Ščasoma pa sem razvila prav posebno iznajdljivost. Moj jezik spada med zgovornejše, kar pomeni, da lahko iz zgolj nekaj besed razbereš veliko – spol, število, status. Izogibala sem se nepotrebnim pridevnikom. Če je bilo nujno, sem zvenela kot telegram. Uporabljala sem sestavljene in dolge besede, s katerimi sem precej prihranila. Naučila sem se povedati bistvo. Mislim, da je bil to največji izziv, s katerim smo se soočali vsi. Izboljšala sem svojo nebesedno komunikacijo in se izmojstrila v branju kretenj in mimike drugih. Zanimivo, kako smo se vsi prilagodili in se bili pripravljeni naučiti znakovnega jezika, ki smo ga drugače prepuščali zgolj gluhim. Všeč so mi bili iskreni dotiki in pozdravi v obliki objema ali stiska roke. V torbici sem vedno nosila zvezek in pisalo ter z radovednostjo odkrivala raznolikost pisav drugih. Ko si prisiljen povedati stvari na najkrajši, a kljub temu informativen način, razviješ vrsto pripovednih tehnik in te ti omogočijo, da pogledaš na dogodke iz drugačne perspektive. Čez čas pozabiš na medmete in pačenje. Ceniš določene aspekte življenja, ki jih drugače ne bi niti zaznal. Zavidala sem tistim, ki so znali risati. Ko bi le znala risati.

Okej, kovancev bo dovolj do naslednjega meseca. V mislih sem si sestavila seznam besed, ki jih nujno potrebujem. Prvi nakup je vedno zajemal

osnovne fraze in besede, za katere sem vedela, da mi bodo prišle prav in jih bom uporabljala najpogosteje – po navadi sem jih našla na stojnici asertivnosti. Tako sem si vedno naredila majhno zalogo, če pa sem potrebovala kaj bolj specifičnega, sem se v nakupovalnem centru ustavila sproti. Z zalogo nikoli nisem rada pretiravala, saj nikoli nisem vedela, kaj se bo zgodilo v enem mesecu, zato sem malce varčevala za morebitne nujne primere. Ko je veter pod mojim rumenim plaščem postal modre barve mraza, sem vstala, pospravila razgaljene stvari v nahrbtnik in se odpravila nazaj na avtobusno postajališče. Pomahala sem številki, ki me je spet pripeljala nazaj do mesta in do vhoda v Be(se)dnico – nakupovalni center besed. Moj tretji današnji cilj.

Medtem ko se sprehajam med steklenimi stojnicami, lahko z vami delim še nekaj ugotovitev, do katerih sem se dokopala v tem času. Besede plačаш glede na objektivno težo, ki jo imajo. Na primer, najtežje so žaljivke, ki sta jih dve vrsti. Najdražje so tiste, usmerjene na osebnost ljudi, tiste, vezane na vedenje, so malenkost cenejše. Presenetljivo jih nikoli ne ostane toliko, kot bi jih moralo. Med dražje spadajo tudi opravičila. Ljudje delamo toliko napak, da vodilni vedo, s čim bodo največ zaslužili. Precej hitro zmanjka osnovnic, kot sta “prosim” in “hvala”. Sumim, da jih bomo počasi izrinili iz našega slovarja, ker ne bo več denarja za takšne malenkosti, kot je vljudnost. To me malce skrbi, če sem iskrena. To bi bilo isto, kot če bi iz trgovin umaknili kruh in vodo. Ampak tudi jaz teh dveh besed ne kupujem več, nadomestila sem ju z nasmehom. Težava je samo v tem, da se nekateri ljudje ne smejiyo. Tudi po “ja” in “ne” je zelo malo povpraševanja. Kjer se da, ju elegantno nadomeščamo z odkimavanjem in prikimavanjem. Po drugi strani pa sem ugotovila, da je zadnje čase veliko povpraševanja po tujkah. Ljubiteljica maternega jezika v meni ne ve ravno, kako naj se počuti ob tem dejstvu. Nekajkrat nam je vodstvo radodarno omogočilo razprodaje, ki pa so jih kmalu ukinili. Povzročale so podoben kaos, ki je v prvi vrsti vodil k uvedbi ukrepov. Ljudje so se gnetli v dolgih vrstah in tekali med stojnicami in ne boste verjeli – nakupovali so žaljivke, da so jih lahko sproti porabljali drug za drugega, medtem ko so se prerivali, da bi prišli do najboljše ponudbe. Vsi vemo – laže raniš nekoga, če ga poimenuješ z grdo besedo, kakor če ga samo odrineš. Verjetno so na koncu zapravili prav toliko, kot če bi nakupovali na povsem običajen dan. Z dodatkom sproščanja agresivnosti in frustracij.

Vsekakor pa sem bila zelo presenečena, ko sem že nekajkrat dobila popust na lepe besede ali jih nekaj celo dobila gratis. Podoben trik kot v trgovinah z oblačili – plačаш eno, dobiš dve. Rada kupujem lepe besede – če

odštejem kovance za sprotno porabo in nepredvidljive dogodke, mi vedno ostane nekaj drobiža za par komplimentov in ducat ljubeznivih besed. Teh ni nikoli premalo. Včasih, ko se mesec izteče in vidim, da mi jih je še nekaj ostalo, grem na ulice in jih podarjam brezdomcem in neznancem. Najraje jih dam tistim, ki delujejo najmanj prijazno. Ti jih potrebujejo najbolj.